

Attachment: Trend v sociálně-právní ochraně dětí

Sociální práci ani sociálně-právní ochraně dětí se trendy nevyhýbají. Jen namátkou z posledních několika dekád – ústavy pro děti hluboko v lesích, aby nepřekážely a nekazily obrázek společnosti, svěřování dětí do pěstounské rodiny na druhý konec republiky, aby rodiče pěstouny „neotravovali“. Rozdělování sourozenců, nepromyšlené pokusy vracet děti k rodičům, slova o rušení dětských domovů, která dělala všechny děti i personál v domovech. Jeden z „trendů“ pojmu je nyní také attachment. Je to trend, nebo fakt, který by se měl stát východiskem sociálně-právní ochrany dětí?

Text: Mgr. Ria Černá, sociální pracovníce a psychologka Amalthea, z. s. Organizace poskytuje v Pardubickém kraji služby těhotným ženám v náročném situaci, rodinám, ve kterých hrozí odebrání dítěte z péče rodičů, a také dětem v náhradní rodinné péči a jejich náhradním rodičům

Hlavním úkolem sociálních pracovníků – ať už pracují s biologickou nebo náhradní rodinou – je dobře se dívat, v jakých vztazích dítě žije a zda jsou pro něj tyto vztahy bezpečné. A pokud tomu tak není, podnikat ve spolupráci s OSPOD účinné kroky ke změně. Nejprve se snažit vztahy posílit nebo vytvořit, a pokud se to nedaří a dítě je v nebezpečí, tak hledat jiné bezpečné osoby, které se o dítě postarají laskavě a s porozuměním.

Hlavním úkolem sociálních pracovníků – ať už pracují s biologickou nebo náhradní rodinou – je dobře se dívat, v jakých vztazích dítě žije a zda jsou pro něj tyto vztahy bezpečné.

Změřit plnění cílů v Individuálních plánech ochrany dítěte, které se týkají hospodaření, úklidu domácnosti, zaměstnání a návštěv lékařů je pro sociální pracovníky hračka. Jak ale změřit, „jak moc se mají rádi“ a zda „je to pro dítě dost“? To jsou ty „rodičovské kompetence“? Kolegové z OSPOD i organizací na podporu rodin říkávají, že je potřeba kompetence zlepšit. Pojďme to otočit. Neříkejme rodičům a pěstounům, co mají oni zlepšit (a tedy co zřejmě dělají špatně, málo nebo moc),

pojďme jim říci, co dítě potřebuje a jak u něj tyto naplněné, či nenaplněné potřeby rozpoznáme.

K tomu je ale třeba znát trochu teorie práv z „trendů“ attachmentu. Attachment je citový vztah mezi dítětem a dospělým, který je nablízku. Dítě po narození samo nepřejije. Rodí se ale s tendencí vztahovat se. A tak brečí a křičí: „Všimněte si mě, potřebuju vás“. Přichází-li dospělák s dobrými úmysly a srdcem a přichází-li stále ten samý, začnou tihle dva spolu dobře vycházet. Tvoří se vztah. Důvěra v lidi i ve svět. Bezpečí pro zkoumání dalšího světa kolem. Dospělák se zlými úmysly, ať už jsou k tomu důvody jakékoliv (a věřte, že jako dítěti je mi jedno, proč na mě křičíte, mračíte se a odcházíte, když vás nejvíc potřebuju), v dítěti ukládá vzorce vyhýbání se, úzkosti, chaosu a pocitu, že něco je se mnou špatně. Ne s dospělákem, ale s dítětem. Mozek dítěte pak velí spustit obranu, zavřít brány k pocitům, obrnit se před světem venku, někdy se i pořádně vyzbrojit, kousnout a škrábnout, když se někdo přiblíží. A to je funkční ochrana dítěte, které by měl rozumět každý pracovník, pokud se pohybuje v sociálně-právní ochraně dětí. Vynechá pak totiž nálepky typu „problémové dítě“, „agresivní jedinec“, „bezcitný nezletilý“, „emočně plochá pubertačka“.

Do 3–5 let věku dítěte je, co se týče vztahových vzorců, tzv. vymalováno – nátěry z pozdějšího věku jsou navždy až „ty druhé“, i když mohou také dobře krýt. Kdybychom druhým nátěrům nevěřili, nemohli bychom věřit v možnost úspěchu pěstounské péče. A pro spoustu dětí je přitom pěstounská péče záchranou.

A jak tedy podpořit a rozpoznat první nátěry? A jak pomoci pěstounům natírat ty druhé nátěry, když se první nezdařily tak, jak měly?

Pozorování, jak se dítě vztahuje k rodiči a jak rodič k dítěti, přináší nejvíc informací. Jsou spolu v očním kontaktu? Obje-

Pozorování, jak se dítě vztahuje k rodiči a jak rodič k dítěti, přináší nejvíc informací.

vuje se v jejich interakci úsměv? Dotýká se rodič dítěte způsobem, který je dítěti příjemný? Přichází si dítě pro pomazení spontánně? Co dělá dítě, když má strach? Běží za mamkou? Umí ho ona uklidnit a utěšit? Co se děje, když se dítě zraní? Schová se a poradí si samo, nebo si nechá pomoci? Je rodiči po dítěti smutno, když ho nevidí? Dokáže rodič dítě následovat ve hře, dát mu prostor? Zajímá rodiče, s čím si dítě hraje? A mohli bychom pokračovat. Ale klíčová otázka zní jinak: Umí tohle všechno sociální pracovník zachytit a dobře vyhodnotit? To by totiž měl být v sociálně-právní ochraně jeho hlavní úkol – zmapovat a vyhodnotit, stanovit, co je pro dítě potřeba udělat dál. A nemusí to pak dělat všechno sám. Hlavním zdrojem péče o dítě vždy musí být rodina, a když to nejde jinak, tak opřená o odborníky.

Odebrání dítěte z biologické rodiny by mělo být až poslední možné řešení, protože vzpomeňte na „druhé“ nátěry. Vždycky budou až druhé. Nemá-li však dítě po ruce někoho, kdo ho má rád, kdo mu pomůže od strachu a nejistoty, měli bychom to změnit a najít pro dítě lepší místo k životu.

Téma attachmentu je v těchto dnech jistě trendem. Ale přejme si a pracujme krůček po krůčku na tom, aby se stalo východiskem sociálně-právní ochrany dětí. To bude znamenat, že všichni rozumíme tomu, že dítě potřebuje pro svůj vývoj jednu pečující osobu, která se nemění a zajišťuje pro dítě bezpečí. A všichni pro tuhle „prvotní dyádu“ uděláme maximum. ■

Odebrání dítěte z biologické rodiny by mělo být až poslední možné řešení, protože vzpomeňte na „druhé“ nátěry. Vždycky budou až druhé.